

Framtidsperspektiv för den svenska skogs- industrin¹

Av Ragnar Bentzel

Under hela det sista seklet har skogsindustrin varit en av grundpelarna för välfärdens utvecklingen i vårt land. Den har inte endast givit bärning åt en mängd människor utan därjämte utgjort ett till det övriga näringslivet viktigt komplement genom att tillföra vårt land en betydande mängd utländsk valuta. Dess betydelse för vårt lands utrikeshandel framgår därav att 40 à 50 % av vår export traditionellt bestått av skogsindustriella produkter.

Under senare år har emellertid den frågan aktualiserats, om vi kan räkna med att den svenska skogsindustrin även i framtiden skall kunna bidra till vårt lands valutaförsörjning i samma stora utsträckning som tidigare. Det finns nämligen mycket som tyder på att denna industri under senare år kommit i ett mindre gynnsamt läge än den befunnit sig i under de gångna decennierna och att man därför har anledning att se med viss skepsis på dess framtid. Avsikten med föreliggande uppsats är att försöka ge en snabbskiss av de förhållanden, som gjort att skogsindustrins situation har försämrats samt att framlägga några synpunkter på denna industris möjligheter att bibehålla sin ställning som landets främsta exportindustri.

DEN FÖRÄNDRADE SITUATIONEN

När man för omkring hundra år sedan började att exploatera de svenska skogarna och utnyttja virket till framställning av bräder, kom detta att

¹ Föreliggande uppsats är en något omarbetad version av den provföreläsning författaren höll vid sökandet av tjänsten som preceptor i nationalekonomi vid Uppsala Universitet.

få en utomordentlig betydelse för vårt lands näringsliv. Virkesfångsten och sågverkens produktion gav nya och lönande arbetstillfällen inom områden med en betydande dold arbetslöshet samt värdefullt material för husbyggen och annat. Den tillförde därjämte vårt land en myckenhet utländsk valuta, varigenom man fick möjligheter att importera sådana förnödenheter som behövdes för den då begynnande industrialiseringsprocessen. Uppenbarligen var sågverksindustrins expansion under senare delen av 1800-talet en av de kraftigaste drivfjädrarna i den processen.

Fram till sekelskiftet skedde en kraftig ökning av sågverksindustrins produktion och export. Därefter avstannade expansionen och avlöstes av en stagnationsperiod, som har sträckt sig ända fram till våra dagar. Samtidigt med denna omsvängning inom sågverksindustrin kom emellertid en expansion till stånd inom massaindustrin. Genom starka produktions- och exportökningar inom denna industri ända fram till 1930-talets slut kunde skogsindustrin därför under detta sekels fyra första decennier befästa sin ställning som svensk nyckelindustri.

Det är fullt naturligt, att såväl sågverkens som massa- och pappersindustriernas produktion och export gick ner radikalt under sista världskriget. Vad som däremot kan sägas vara mindre naturligt är det förhållandet, att under efterkrigstiden återhämtningen av denna nedgång skett i en förhållandevis långsam takt. Sågverkens produktion är idag föga större än den var vid 1930-talets slut och den är fortfarande mindre än den var vid slutet av förra århundradet. Detsamma gäller exporten av sågade trävaror. Även massaproduktionen är för närvarande inte många procent större än den var år 1937 och exporten av pappersmassa var år 1957 mindre än år 1937. Visserligen är både produktion och export av *papper* nu betydligt större än under förkrigstiden, men detta uppväger ingalunda stagnationen inom massa- och sågverksindustrierna. Denna utveckling inom skogsindustrierna kontrasterar skarpt mot utvecklingen inom den övriga delen av svensk industri. Där har produktionen mer än fördubblats sedan förkrigstiden.

Som väl är för vårt lands ekonomi har prisnivån på den internationella marknaden sedan 1930-talet utvecklats sig relativt gynnsamt för skogsindustrins produkter. Tack vare detta har exporten av trävaror, massa och

papper värdemässigt sett hållits uppe ganska väl. Vad som däremot varit mindre förmånligt är den förskjutning som skett i exportens länderfördelning. Före kriget gick närmare 40 procent av vår massaexport till USA. Under efterkrigstiden, då vi så väl behövt dollarinkomster, sjönk emellertid massaexporten på USA successivt och 1958 gick mindre än 5 procent till denna marknad. Den helt dominerande delen av våra skogsindustriers export går numera i stället till de europeiska länderna.

Vad som nu sagts om den svenska skogsindustrins utveckling under de två senaste decennierna må i och för sig vara ägnat att väcka vissa betänkligheter. Härtill kommer emellertid även andra förhållanden, som kanske i än högre grad inger farhågor för framtiden. Det är följderna av de tekniska framsteg, som gjorts på massafabrikationens område.

Fram till första världskrigets slut utnyttjades praktiskt taget endast två olika processer för framställning av pappersmassa. Den ena var den *mekaniska* processen, genom vilken man får den relativt billiga massa, som huvudsakligen används för framställning av tidningspapper. Den andra processen innebar en kemisk behandling av veden och genom den erhöles *sulfit*massa, vilken är av högre kvalitet men också dyrare i framställning än den mekaniska massan. Gemensamt för dessa två processer var det förhållandet att de fordrade granvirke som råvara.¹ Och eftersom världens tillgångar på barrskogar är starkt begränsade, kom de länder, som hade sådana skogar att få en viss monopolställning på massamarknaden. Till dessa länder hörde de skandinaviska. Vårt lands starka ställning på massamarknaden berodde sålunda i och för sig inte på de stora skogstillgångarna utan på våra stora tillgångar på — lättillgängliga — granskogar.

Under mellankrigsåren började emellertid de granskogsägande ländernas monopolställning på massamarknaden att luckras upp. Man började då mer allmänt att framställa pappersmassa genom en annan kemisk process, *sulfat*processen.² Vid den kunde man som råvara använda inte endast gran utan även *tall* och *lövträd* från de tempererade zonerna på

¹ För närvarande kan man såväl vid den mekaniska processen som vid sulfitprocessen utnyttja även andra träslag än granvirke.

² Sulfatprocessen var känd redan på 1800-talet. Det nya som tillkom under mellankrigstiden var tekniken att *bleka* sulfatmassan.

jordklotet. Därigenom vidgades råvarubasen för massaframställning i oerhörd omfattning och för närvarande framställs huvudparten av all kemisk pappersmassa genom sulfatprocessen, och därvid kommer till en icke obetydlig del lövträd till användning såsom råvara.¹ För Sverige, som har gott om tall, innebar de förbättrade tekniska möjligheterna att utnyttja tallen som råvara vid massaframställning visserligen väsentligt ökade råvarutillgångar och därmed också ökade produktionsmöjligheter, men de innebar samtidigt en klar försämring av vår ställning. Andra länder fick nämligen därigenom möjligheter att öka sin produktion så mycket, att de under de följande årtiondena kunde konkurrera ut oss på vissa marknader. Detta gäller i främsta rummet USA, som numera svarar för c:a 40 % av världens massaproduktion mot knappt 25 % före kriget.

Under de allra sista åren har de barrskogsägande ländernas ställning på massamarknaden blivit än mera undergrävd. Man har nämligen börjat att såsom råvara vid pappersmassaframställningen använda inte endast barrträd och lövträd från de tempererade zonerna utan även lövträd från de *tropiska* skogarna. Därigenom har uppenbarligen råvarubasen för massaframställningen vidgats ytterligare. Det är ju inte bara det att den areal på jorden, som är bevuxen med tropiska skogar, är svindlande stor, utan också det att tillväxttakten där är mångdubbelt större än den är i det strängare klimatet, där barrskogarna växer. Till detta kommer, att man alltmer börjat övergå till att göra pappersmassa av andra växter än träd. I Latinamerika t.ex. använder man i stor utsträckning bagass, och i Bortre Asien tillverkas mycket massa av bambu.

Det brukar nu visserligen sägas, att utnyttjandet av lövträ för massaframställning trots allt inte kan allvarligt hota de barrskogsägande ländernas ställning, eftersom barrträet med dess långa fibrer ger en högre kvalitet åt massan än det kortfibriga lövträet. Hur stor relevans detta argument har, när det gäller utvecklingen på längre sikt, är emellertid ytterst diskutabelt. För det första kan man redan nu göra ganska högvärdig massa genom att blanda barr- och lövträmassa och för det andra vet man föga vilka tekniska möjligheter, som kommer att föreligga i framtiden,

¹ Vid slutet på 1930-talet framställdes dubbelt så mycket sulfitmassa som sulfatmassa. För närvarande är situationen den omvända: nu framställs mer än dubbelt så mycket sulfatmassa som sulfitmassa.

att förbättra lövträmassans kvalitet. Det försiggår f.n. omfattande forskning på det området.

Man har under efterkrigstiden utexperimenterat och i allt större utsträckning börjat övergå till *nya* metoder för framställning av massa genom *halvkemiska* processer.¹ Det anses ganska allmänt, att dessa mer och mer kommer att vinna terräng på de traditionella metodernas bekostnad. Deras förtjänst ligger i främsta rummet däri, att de ger en betydligt större kvantitet massa per ton ved än sulfat- och sulfitmetoderna gör.² Än så länge används de halvkemiska metoderna huvudsakligen för framställning av papp och det är ännu en öppen fråga i vilken mån de kommer att mer allmänt slå igenom även vid pappersframställningen. Hur därmed än förhåller sig är det dock tydligt att den övergång till dessa metoder, som är att vänta, kommer att innebära en tendens till minskad efterfrågan på massaved och därmed också till en försvagning i de skogsägande ländernas strategiska position.

De här tendenserna verkar ju mycket dystra för den svenska skogsindustrin och därmed också för hela den svenska samhällsekonomin. Produktion och export har kvantitativt sett stagnerat, den amerikanska marknaden har gått förlorad och den tekniska utvecklingen har medfört att själva grundvalen för vår massaindustris starka ställning — knappheten på barrskog — har underminerats. Vi har därför all anledning att fråga oss hur det kommer att gå i framtiden. Kan vi inte längre räkna med, att skogsindustrin skall ge oss de exportinkomster vi så väl behöver för ett fortsatt ekonomiskt framåtskridande? Eller finns det trots allt tekniska och ekonomiska möjligheter för vår skogsindustri att försvara sin tidigare ställning? Att ge ett fullständigt svar på den frågan är naturligtvis utomordentligt svårt och att försöka göra det ligger helt utanför ramen för föreliggande uppsats. I följande avsnitt skall emellertid ges några synpunkter, som möjligen kan vara ägnade att belysa några drag i de stora problemkomplex, som uppstår vid försök att bedöma den svenska skogsindustrins framtid.

¹ Den halvkemiska metodens princip är ingalunda ny. Halvkemiska processer användes — om än i begränsad utsträckning — redan på 20-talet.

² Den halvkemiska metoderna har därjämte den fördelen, att de som råvara kan utnyttja praktiskt taget alla slag av trä, inklusive lövträ från tropiska skogar.

DEN FRAMTIDA UTVECKLINGEN

Den svenska massa- och pappersindustrin befinner sig för närvarande i ett expansionskede. Under de allra sista åren har produktionskapaciteten ökat väsentligt och på flera håll i landet är man i färd med att installera nya massakokare och nya pappersmaskiner. Såvitt man kan se av uppgifter om nyligen företagna utbyggnader och om planerade sådana kommer kapaciteten inom massa- och pappersindustrin ganska snart att överstiga 1956 års nivå med mer än 50 procent. Detta verkar ju i och för sig förhoppningsfullt men det berättigar oss inte till att dra några mer vittgående slutsatser beträffande utvecklingen på längre sikt. För det första utgör begränsningen av de svenska skogarnas omfattning ett rent tekniskt hinder för en mer radikal ytterligare ökning i tillverkningen och därmed också en i längden fortgående snabb produktionsökning. För det andra pågår världen runt en mycket snabb utbyggnad av massa- och pappersindustrins kapacitet, vilket i och för sig måste medföra en tendens till skärpning av konkurrensen på den internationella marknaden. Låt oss diskutera dessa två förhållanden lite närmare för att därigenom försöka bilda oss en uppfattning om vad som kan tänkas hända i framtiden.

Möjligheterna till produktionsökning i vårt land

Av de undersökningar, som gjorts under senare år, har framgått att den årliga tillväxten i vårt lands skogar är betydligt större än den nuvarande avverkningen. Enligt gjorda beräkningar skulle virkesuttaget vid god skogsvård år 1965 kunna överstiga 1957 års uttag med omkring 30 procent och det skulle så småningom kunna öka ännu något mer.¹ På lång sikt skulle vi därför kanske kunna räkna med att uppnå en avverkning, som ligger uppåt 50 procent högre än 1957 års nivå.

Om vi nu såsom grund för den följande diskussionen accepterar denna — i och för sig mycket osäkra — siffra, 50 procent, följer därav dock inte

¹ Skogsindustriens Virkesutredning 1958. Undersökning angående industriens utbyggnad i förhållande till råvarutillgångarna verkställd av skogsindustriernas samarbetsutskotts skogskommitté. Stockholm 1959. Till liknande resultat kommer professor T. Streyffert i Världens framtida virkesförsörjning. Stockholm 1957.

att skogsindustrins möjligheter till produktionsökning skulle stanna vid den siffran. Man kan nämligen tänka sig en ökning i produktionen även utan ökad virkesfångst. Man kan öka produktionen av de mer förädlade produkterna — främst då papper — på bekostnad av trävaror och exportmassa. Man kan även uppnå betydande virkesbesparingar genom förändringar i produktionstekniken. Man kan t.ex. bättre använda sågverkens virkesavfall eller i större utsträckning än nu använda avfallspapper som råvara. Det är också möjligt att man genom en övergång från kemisk till halvchemisk massa kan göra virkesbesparingar.

Rent tekniskt sett föreligger sålunda möjligheter för en viss expansion i den svenska skogsindustrins produktion. Relativt snart torde dock begränsningen i virkestillgången sätta en definitiv gräns för vidare expansion och på lång sikt kan vi därför inte hoppas på någon verkligt stor ökning i produktionen. Mer än till exempelvis en fördubbling av den nuvarande produktionen lär väl aldrig våra förhoppningar kunna sträcka sig. Samtidigt måste vi räkna med att — om välståndet i vårt land fortfar att stiga — den inhemska efterfrågan på skogsindustrins produkter stiger snabbt och att skogsindustrins hela produktionsökning därför ingalunda kan bli tillgänglig för export.

Men hur kommer det nu att se ut på den internationella marknaden? Kommer det överhuvudtaget att finnas utrymme för en ökning av den svenska exporten av skogsprodukter? Låt oss se vilka slutsatser vi kan komma till därvidlag genom att spekulera över den möjliga utvecklingen på den internationella marknaden dels på efterfrågesidan dels på utbudssidan.

Den internationella marknaden för skogsindustrins produkter

Världens totala förbrukning av *papper* och *papp* har ungefär 5-dubblats sedan tiden före första världskriget. Snabbast har ökningen gått i de länder där den allmänna välståndsnivån stigit mest, dvs. framför allt i USA och Canada. Pappersförbrukningen i världen är för övrigt i mycket hög grad koncentrerad till de ekonomiskt sett högt utvecklade länderna. USA, som ensamt svarar för 60 % av världens totala förbrukning av

papper, gör nämligen tillsammans med Canada och Europa (exkl. Sovjetunionen och satellitstaterna) årligen av med 85 % av allt papper och papp i världen. Om man ordnar världens alla länder efter storleken av deras årliga papperskonsumtion räknad per capita kommer man till en ordning, som nästan exakt blir identisk med den, som man får genom att ordna länderna efter deras allmänna välståndsnivå. I toppen ligger USA med en per-capita-förbrukning på närmare 200 kg, därefter kommer Canada med 130 kg, Sverige med 100 kg, Storbritannien med 90 kg och så vidare. Den östeuropeiska förbrukningsnivån ligger nere vid 10 eller 20 kg och i samma klass kommer de mer avancerade latinamerikanska länderna. I Indien och Kina ligger nivån ännu mycket lägre eller 1 à 2 kg per capita och i de ekonomiskt sett ännu mer efterblivna länderna kommer man inte ens upp till en årlig per-capita-förbrukning på 1 kg.

Allt det här tyder på, att den allmänna välståndsnivåns höjd måste vara något slags »gemensam nämnare» till de faktorer, som påverkar efterfrågan på papper och papp. Detta innebär, att förändringar i välståndsnivån leder till förändringar i pappersefterfrågan. I stort sett kan man också räkna med, att varje procents ökning i nationalinkomsten skall åtföljas av en ökning i pappersefterfrågan på $1\frac{1}{2}$ à 2 procent. Det skulle betyda, att efterfrågan blir oförändrad vid stagnation i välståndsnivåns utveckling, men att efterfrågan skulle öka starkt vid ett ekonomiskt framåtskridande.

Enligt nyligen gjorda beräkningar inom FAO kommer världens förbrukning av papper och papp år 1975 att bli omkring dubbelt så stor som år 1958.¹ Och om man utsträcker perspektivet ännu längre kommer man givetvis till en mycket större förbrukningsökning. Det förefaller fullt rimligt att tänka sig, att en ytterligare fördubbling kommer till stånd under de därpå följande 20 à 25 åren och att således världens förbrukning av papper och papp före nästa sekelskifte blir åtminstone 4 gånger så stor som den är f. n. Det där låter ju kanske mycket, men det skulle dock inte betyda en snabbare utvecklingstakt än den vi trots två förödande världskrig haft under det sistförflutna halvsekle.

¹ Report of the World Consultation on Pulp and Paper. Demand Supply and Trade. Rome, 14-19 september 1959. FAO 59/9 16788.

Beträffande efterfrågan på *massa* kan utan vidare fastslås, att den i huvudsak bestäms av pappersproduktionens omfattning. Något alldeles entydigt samband mellan pappersproduktion och efterfrågan på sådan massa, som med fördel kan framställas här i landet, föreligger dock inte. För det första går en mindre del av vår massa till andra ändamål än papperstillverkning. Det är dissolvingmassan, vilken används som råvara inom den kemiska industrin för framställning av plaster, syntetiska fibrer och annat. Ungefär en tiondel av Sveriges massaproduktion utgörs för närvarande av dissolvingmassa. För det andra framställs, som ovan nämnts, åtskillig pappersmassa av andra råvaror än trä. För det tredje är den kvantitet massa, som fordras för framställning av 1 kg papper, ganska olika för olika papperssorter. Massaåtgången per kg tidningspapper är sålunda hög, men den är låg per kg papp. Och då det faktiskt är så, att pappen hela tiden ökar snabbare än papperet, innebär det, att massaåtgången per kg papper och papp är i sjunkande.

För *trävarornas* del kommer rimligen efterfrågeutvecklingen att bli radikalt annorlunda. Någon särskilt stor ökning i efterfrågan på trävaror kan vi inte vänta oss ens på mycket lång sikt. Förbrukningen av trävaror har stigit ganska lite under de gångna decennierna och det kan konstateras, att per-capita-förbrukningen av trävaror i de högt utvecklade länderna visar en klart sjunkande tendens. Till stor del kan nog detta förklaras av att trävarupriserna stigit i jämförelse med priserna på konkurrerande varor.¹ Det förefaller dock sannolikt att en minskning i förbrukningen per capita skulle ha kommit till stånd även vid oförändrade prisrelationer tack vare framkomsten av nya ersättningsmaterial och även tack vare den urbaniseringsprocess, som alla högt utvecklade länder genomgått.

Även om vi räknar med att per-capita-förbrukningen av trävaror i de högt utvecklade länderna skall sjunka i framtiden, betyder det givetvis

¹ Mellan 1913 och 1940-talets slut steg i vårt land kvoten mellan priset på sågat virke och partiprisindex med drygt 60 procent och kvoten mellan priset på sågat virke och priset på cement till det fyrdubbla. Se European Timber Trends and Prospects. A study prepared by the Secretariats of the Food and Agriculture Organization of the United Nations and the United Nations Economic Commission for Europe. Genève 1953.

inte, att efterfrågan på trävaror i världen som helhet behöver sjunka. I de mindre utvecklade länderna torde man nämligen fortfarande kunna räkna med en stigande per-capita-förbrukning och därtill kommer, att vi kan vänta oss en betydande befolkningsökning inte endast i de lågt utvecklade utan även i de högt utvecklade länderna — inte minst i USA. Det förefaller därför rimligt att — såsom gjorts i flera undersökningar¹ — räkna med, att dessa två förhållanden skall mer än väl neutralisera den nämnda tendensen till efterfrågeminskning och att därför världens efterfrågan på trävaror i framtiden kommer att stiga något om än ganska sakta.

Det har i flera sammanhang gjorts gällande, att den förväntade snabba ökningen i världens framtida förbrukning av papper och papp skulle leda till en så kraftig ökning i efterfrågan på industrivirke, att en viss knapphet i världens virkestillgångar skulle uppstå. Sådana påståenden bör emellertid tas med viss reservation. Det bör nämligen observeras, att även en starkt ökad produktion av papper och papp kan komma till stånd i framtiden utan att virkesförbrukningen därför behöver öka i någon större utsträckning. För det första åtgår f. n. endast omkring en fjärdedel av allt industrivirke i världen till framställning av pappersmassa och det betyder, att en procentuellt sett stor ökning i pappersefterfrågan kan tillfredsställas genom en procentuellt sett långt mindre ökning i virkesuttaget; en fördubbling av pappersförbrukningen skulle t. ex. endast innebära en ungefär 25-procentig ökning i virkesåtgången. För det andra kommer den ökade förbrukningen av papper och papp med all sannolikhet att i främsta rummet rikta sig mot pappen och som tidigare nämnts betyder detta rimligen, att behovet av »virgin pulp» och därmed också behovet av virke för massaframställning kommer att växa långsammare än pappersförbrukningen. För det tredje kommer den allmänt förväntade ökningen i utnyttjandet av halvkemiska massaframställningsmetoder, på grund av dessas virkesbesparande egenskaper, rimligen att medföra en minskad vedåtgång per kg framställd massa. Härtill kommer, att vi nog får vänta oss, att en allt större andel av världens massaproduktion kommer att ske med bagass och bambu som råvaror.

Slutsatsen av vad som nu sagts blir den, att den förväntade stora

¹ Se t. ex. T. Streyffert a. a.

ökningen i efterfrågan på papper och papp inte berättigar oss till att tro på en särskilt stor ökning i världens efterfrågan på industrivirke. Det som är av dominerande betydelse för denna senare är i stället efterfrågan på sågade eller på annat sätt bearbetade trävaror. Eftersom virkestillgångens tillräcklighet kommer att spela en avgörande roll för den framtida marknaden för skogsprodukter, följer därav, att det blir trävarornas efterfrågeutveckling, som i främsta rummet blir avgörande för denna marknad. Sorgligt nog är efterfrågan på trävaror ganska svår att förutse, betydligt svårare än när det gäller papper och papp, och det gör att ett mycket allvarligt osäkerhetsmoment uppkommer vid försök till förutsägelser angående skogsindustrins framtid. *Om* det skulle bli så, att världens trävaruefterfrågan successivt kommer att sjunka — vilket för denna artikels författare inte förefaller troligt men dock inte helt uteslutet — så skulle det med all sannolikhet få utomordentligt allvarliga konsekvenser för hela världens skogsindustrier.

Att av de ovan nämnda utvecklingstendenserna beträffande efterfrågan på papper och papp samt trävaror dra några mer preciserade slutsatser angående det framtida behovet av industrivirke är inte möjligt. Så mycket torde dock kunna sägas, som att även en relativ ringa ökning i trävaruförbrukningen — t. ex. av storleksordningen 25 procent — i kombination med den dryga fyrdubbling av pappers- och pappförbrukningen, som kan förutses fram till nästa sekelskifte, måste betyda en ökning i virkesbehovet på mellan 50 och 100 procent.

Låt oss så lämna efterfrågesidan och övergå till att betrakta det framtida *utbudet* av skogsindustrins produkter.

I nyss nämnda rapport från FAO har man gjort en sammanställning av nu föreliggande utbyggnadsplaner inom världens massa- och pappersindustrier. Man har därvid konstaterat, att ett förverkligande av dessa planer skulle innebära, att kapaciteten inom världens massa- och pappersindustrier före 1960-talets mitt skulle bli 20 à 30 procent större än år 1958. De områden inom vilka denna kapacitetsökning skulle komma till stånd är i främsta rummet Nord- och Latinamerika, Skandinavien samt Sovjetunionen, Kina och Japan.

Om vi utsträcker perspektivet ytterligare några decennier och frågar

oss, hur utbudet av skogsprodukter kan komma att te sig, kommer vi in på frågan om skogstillgångarnas tillräcklighet för en ökning i virkesuttaget av den storleksordning, som ovan nämnts. Vi kan inte vänta oss en i längden pågående utbudsökning av skogsprodukter från områden, där råvarutillgångarna redan nu eller inom de närmaste åren börjar bli hårt ansträngda. De delar av jorden, där så inte är eller så inte kommer att bli fallet, är i själva verket ganska begränsade. Det är egentligen endast i vissa delar av Afrika, i Sydamerika, i Canada samt i Sovjetunionen, som man har så stora outnyttjade skogstillgångar att en på lång sikt snabb produktionsökning är möjlig. Och det betyder, att det på lång sikt måste bli från dessa områden, som ökningen i råvarorna för världens skogsindustrier skall komma. Frågan blir då vilka möjligheter man har inom dessa områden att öka sin skogsindustriella verksamhet.

I *Afrika* är f.n. skogsindustrins produktion ytterst obetydlig och även om en viss produktionsökning är att vänta, förefaller de ekonomiska och politiska förhållandena i denna världsdel vara sådana att man inte kan räkna med, att den afrikanska produktionen innan detta seklets slut skall komma att spela någon som helst roll ur global synpunkt. När det gäller *Sydamerika* är dock situationen något annorlunda. Visserligen är massa-produktionen där f.n. inte särskilt omfattande — omkring 1 procent av världproduktionen — men förutsättningarna för en produktionsökning förefaller vara långt större där än i Afrika. De planerade utbyggnaderna inom massa- och pappersindustrierna är mycket omfattande och allt tyder på att den latinamerikanska produktionen kommer att öka i snabb takt även på mycket lång sikt. Även om så sker är det dock ytterst osannolikt, att ökningen i den latinamerikanska produktionen på ännu mycket länge kan bli så stor, att den skulle motsvara mer än en ringa del av ökningen i världens efterfrågan på papper och massa. Det skulle fordra kapitalinsatser i en omfattning, som svårigen kan förverkligas i dessa ekonomiskt föga utvecklade länder.¹

¹ Det må här nämnas, att man för några år sedan gjorde hypotetiska beräkningar över anläggningskostnaderna för identiska massafabriker i Mexiko, Brasilien och Sverige. Man fann därvid, att dessa kostnader blev långt mindre i Sverige än i de andra länderna. Se *Pulp and Paper Prospects in Latin America*. U.N. and F.A.O., New-York 1955.

För *Canadas* del kan vi räkna med ett betydligt ökat utbud av skogsprodukter. Enligt gjorda beräkningar kommer både massa- och pappersproduktionen där år 1980 att överstiga nuvarande produktion med åtskilligt mer än 100 procent och för trävarornas del förutses en produktionsökning på omkring 60 procent.¹ Här har man emellertid stora transporttekniska problem att brottas med och så vitt man kan se kommer produktionsökningar av sådan storleksordning inte att kunna ske annat än genom utnyttjandet av områden med betydligt sämre transportgeografiskt läge än de redan nu exploaterade områdena, vilket rimligen måste betyda ökade produktionskostnader på marginalen.

Hur utbudet av skogsprodukter från *Sovjetunionen* kommer att te sig på lång sikt är väl närmast omöjligt att spå om. Det finns visserligen mycket stora ännu icke utnyttjade barrskogstillgångar där, men det förefaller rimligt att även för Sovjetunionens del räkna med, att en mycket omfattande ökning i virkesuttaget måste leda till ökade marginella produktionskostnader, och att detta förhållande leder till en viss begränsning i avverkningarna. Även i en helt centraldirigerad stat måste viss hänsyn tas till ekonomiska kalkyler.²

Slutsatsen av vad som nu sagts angående den framtida efterfrågan och det framtida utbudet av skogsprodukter blir den, att — vid oförändrade priser — efterfrågan växer så snabbt, att en däremot svarande produktionsökning inte kan komma till stånd utan ökade marginella produktionskostnader. Det förhållandet bör leda till en relativ prisökning på skogsindustrins produkter.

NÅGRA SLUTSATSER FÖR DEN SVENSKA SKOGSINDUSTRIN

Under det närmaste halvseket kan vi vänta oss en ganska måttlig ökning i den svenska skogsindustrins produktion. Begränsningen i de svenska skogstillgångarna omöjliggör en i längden fortgående snabb produktionstillväxt. Under förutsättning att välståndet i världen fort-

¹ Royal Commission on Canadas Economic Prospects. Final Report. Ottawa 1958.

² Att man i Sovjetunionen måste räkna med ganska höga marginalkostnader vid en ökning i virkesuttaget framhålles i A. Montgomery, Rysk skogsindustri, Ekonomisk Revy, januari 1960.

sätter att stiga, kan vi vänta oss en väsentlig ökning i exporten av skogsprodukter under ett eller ett par decennier men så småningom kommer den ökningen att övergå i stagnation eller — såsom en följd av den inhemska efterfrågans tillväxt — i en minskning. Värdeässigt sett förefaller dock denna oförmånliga utveckling på exportsidan delvis kompenseras av ökade priser på skogsprodukterna. Även om så sker torde vi på lång sikt dock icke kunna räkna med, att skogsindustrin skall kunna bära upp den svenska exporten i samma utsträckning som tidigare.

Den omfattande utbyggnad av massa- och pappersindustrierna, som är att vänta i Nord- och Sydamerika samt i Bortre Asien, kommer rimligen att leda till en försvagning av de svenska exportmöjligheterna på de transoceaniska länderna. Det naturliga området för svensk export av massa och papper i framtiden torde därför bli Europa. Någon återgång till förkrigstidens världsomfattande massaexport kan vi inte räkna med. Den nordamerikanska marknaden är och förblir — nästan — förlorad; i Sydamerika liksom även i Japan går man snabbt mot allt större grad av självförsörjning. Detsamma gäller Australien och Nya Zeeland, där man tack vare stora skogsplantager väntar sig kunna täcka nästan hela sitt råvarubehov. Kina och Indien, slutligen, skulle möjligen kunna tänkas som stora importörer av svensk massa och svenskt papper; trots de mycket omfattande planerna på utbyggnaden av dessa länders massaproduktion torde de inhemska råvarorna inte räcka till för mer än en mycket blygsam pappersförbrukning där. Den valutaknapphet, som dessa länder under sin pågående industrialiseringsprocess rimligen kommer att lida av kommer dock sannolikt att starkt begränsa deras importmöjligheter, varför pappersförbrukningen nog kommer att hållas nere ganska hårt, och därtill kommer att åtminstone Kinas importbehov sannolikt kommer att kunna täckas av Sovjetunionen.

Det låter sig givetvis sägas, att den ryska konkurrensen utgör ett latent hot mot den svenska skogsindustrins framtid. Man kan naturligtvis tänka sig, att Sovjetunionen kommer att översvämma den europeiska marknaden med skogsprodukter till låga priser och därigenom omintetgöra de svenska exportmöjligheterna. En sådan utveckling förefaller dock knappast trolig. De produktionsökningar, som planeras inom

Sovjetunionen, torde i främsta rummet vara avsedda att täcka inhemska samt övriga kommunistländers behov. Man har där mycket stor brist på trävaror och det torde dröja länge innan den bristen blir täckt.¹

Det må nu observeras, att den framtidsbedömning, som ovan gjorts, utgår från den förutsättningen, att välståndet i världen skall fortsätta att öka. Att så skall bli fallet är ett absolut villkor för den tämligen optimistiska syn, som här framlagts på den svenska skogsindustrins framtid. Om denna förutsättning inte uppfylles och om t.ex. den europeiska och amerikanska ekonomin skulle stagnera eller gå tillbaka, kommer med all sannolikhet situationen för världens skogsindustrier att te sig ytterst dystert. Vi skulle då få en betydande överkapacitet inom massa- och pappersindustrierna med åtföljande avsättningssvårigheter och prisfall. Detta förhållande illustrerar hur beroende världens länder är av varandra. De ekonomiska framstegen inom det ena landet underlättas i mycket hög grad, om en ekonomisk utveckling kommer till stånd även i andra länder. Och vad som för den svenska skogsindustrin förefaller vara en nödvändig förutsättning för en gynnsam framtid är, att en någorlunda snabb välståndsutveckling kommer till stånd i Västeuropa.

¹ Se t. ex. A. Montgomery a. a.